

ma moru. Dve sobe drugog sprata treba napraviti dva prozora arapskog stila (»due fenestre saracine ad arma«) između njih da bude pozlaćeni cimer. U dve sobe tog istog sprata, koje su blizu sale, treba načiniti dvoja vrata. Između tih soba, »u mezaninu«, valja probiti vrata, da se kroza njih može proći iz jedne sobe u drugu. Stara kuća Sandaljeva sagradiće se isto kao i Gradićeva i spojiće se s njom. Svi ti predlozi primljeni su; samo je Malo Veće s rektorom dodalo 5. decembra, da se u kući sagradi još i čatrnja.

U leto naredne godine počeli su u velikom radovi na kući. 22. avgusta odobreno je, da mogu majstori, o državnim trošku, poslati nekog »sve do Senja« po janiju za kuću. U leto 1422, stavljeni su na kuću, sa zapadne strane, oluci, koji će sprovođiti vodu u čatrnju. 15. oktobra, odlučilo se, da bude »boltana«. Isti dan rešavalo se, da se nađe majstor, koji će praviti »cimer«, i da se s njim ugovori plata. 6. novembra odlučilo se, da stepenice budu od kamena i široke šest pedolja. U decembru je rešeno, da kameni balatorij na kući izradi majstor Bonino iz Milana. Idućeg proleća, 21. aprila 1423, dat je kredit od 150 perpera, da se u Mlecima kupi zlato i azur za ukras Sandaljeve kuće. U aprilu 1425. još su se određivali krediti za željeznu ogradu za balkonatu. Kad je krajem januara i početkom februara 1426. bio u Dubrovniku kao gost republike, Sandalj je lično mogao videti šta je sve uređeno i kazati svoje primedbe. Da ga još više odobrovolje Dubrovčani su mu sami ponudili tom prilikom: da mu naprave jedan arhivolat sličan onom na kneževskoj palači; pozlaćen cimer na fasadi kao na crkvi; i da mu u jednoj sobi naprave nebo i po njemu stave pozlaćene zvezde. Ovo poslednje izgleda da se mnogo svicalo Sandalju.

Radovi su na kući nastavljeni i docnije 10. juna 1428. izvinjavali su se dubrovački poslanici Sandalju, da je rad morao jedno vreme biti obustavljen radi kuge u Mlecima, odakle se nabavljao izvestan materijal. Savetovali su mu tom prilikom, da se ne ravi lođeta, koja bi zaklanjala lepotu kapije i prozora prvoga sprata, a služila bi inače, kao sabiralište sve nečisti. Sandalj se nije dao ubediti tim razlozima; i onda je 3. avgusta republika rešila, da mu ispuni i tu želju, određivši za loggiu kredit 1000 perpera. — 23. maja mogao je dubrovački poslanik kod Sandalja sa izvesnim pomošom kazati velikom vojvodi bosanskom, kako se stranci dive krasnoj zgradi u »via del Sepolcro« i sa interesom pitaju kome pripada. U ostalom, Sandalj se sam još i ranije oduševljavao krasnom velikom salom, koju su mu udesili.

Sandalj je nesumnjivo bio zadovoljan svojim posedom, i ako ga nije mogao neposredno uživati. Ali je i zanimljivo i karakteristično, da on, pored svega svog velikog imanja, nije podigao sličnu palaču i u svojoj zemlji. Njegove kule u Ključu, Samoboru i Blagaju bile su više gradovi, nego prijatna obitavališta. Nijedan izveštaj stranih poslanika ili putnika ne govori o kakvoj lepoti tih vrletnih kula, koje su sa vrha stena, kao orlušine gledale na pitome doline i raskrsnice puteva ispod njih.

Pred kraj života Sandalj je bio zaželio, da u Dubrovniku, o svom trošku podigne jednu crkvu i bolnicu. Republika je, posle izvesnog kolebanja, primila tu ponudu i bila donekle voljna i da je pomogne, ali je smrt došla, da u aprilu 1435. povuče krst preko svih želja i namera već iznurenog bosanskog vojvode.

Dr. Vladimír Čorović.

GROB HANIBALA LUCIĆA.

Gianbattista Novak je u svojoj studiji »Alcune lezioni«, Zara, 1874. napisao i ovo o grobu Hanibala Lucića: »Otac je Hanibalov imao svoj sopstveni grob u Hvaru u crkvi Sv. Marka O. O. Dominikanaca, koji i danas postoji, sa sledećim natpisom: »Sepulcrum Antonii Lucii Haeredum. Et Successorum ejus«, a Antun, Hanibalov sin imao je drugi, načinjen 1575. u crkvi Blaž. Gospe »delle grazie«, koji isto tako još postoji.« (g. 37, 38.). Gianbattista Novak ne spominje ništa gde je Hanibal pokopan, ali se iz njegova teksta razume da je Hanibal pokopan u grobu svog oca.

Nije mi poznato da je ovo mišljenje G. B. Novaka itko posle proverio. Zbog toga, jer je u ovome G. B. Novak pogrešio, hoću

da tu pogrešku ispravim. G. B. Novaku nisu bila poznata dva dokumenta, koja mi imamo pri ruci: testamenat Hanibala Lucića i testamenat Julije, žene, sina Hanibalova, Antuna Lucića, pa je ovaj revni i savesni ispitivač nehotice pogrešio. Mi ćemo ovde da utvrdimo istinu uprav na osnovu spomenutih testamenata, nadgrobni ploča, koje se u Hvaru nalaze, vizitacije Valierove i popisa aniversaria O. O. Franciskana u Hvaru.

U svom testamentu, 1553. god., određuje Hanibal Lucić tačno mesto gde će da bude pokopan ovako: »Delle exequie parimente ordino che 'l corpo mio sia sepolito nella gesia di s. Maria 'le Grazie ove giace el padre mio et altri della mia gesta paterna dove el

mio avo ha speso mille ducati per fondar detta Gesia»...¹

(Isto tako određujem o sprovodu, da moje telo bude pokopano u crkvi Sv. Marije od Milosti gde počiva moj otac i drugi od mog roda po ocu, gde je moj ded dao 1000 dukata da se spomenuta crkva sagradi.)

Ne može da bude ni najmanje sumnje, da je testamenat Hanibalov bio doslovce izvršen.

Da je Hanibal Lucić bio doista sahranjen u franciskanskoj crkvi u Hvaru potvrđuje nam i testamenat spomenute Julije. Održujući u svom testamentu mise za sebe i svoje ona u prvom redu određuje te mise u crkvama, u kojima je dotična osoba bila sahranjena. Tako za sebe određuje mise u crkvi Sv. Marka, u kojoj je odredila da bude sahranjena. To čini isto i za svoга muža. Za Hanibala Lucića određuje ona mise ovako: »Item lassa tre altre mano di messe quarantene alli fratti della Madonna qui a Liesena dell' ordine di S. Francesco Osservan^{ti}, per l'anima et peccati del q^m Ms. Anibale Lucio«. ² (Isto tako ostavlja trostruke mise četrdesetnice fratrima Gospine crkve ovde u Hvaru, koji pripadaju redu Sv. Franciska, za dušu i grehe pok. gosp. Hanibala Lucića.) I ponovno ostavlja istim fratrima jednu zemlju za mise Hanibala Lucića: »Item vol et ordina et lassa una sua vigna posta sopra l' isola di Lissa, chiamata Sapuni, lavorador Zorzi Pussich alli RR fratti di S. Francesco Zocculanti, qui in Liesena, de S. Maria, con questo patto che s'fano tenuti, et obligati dir e celebrar ogni settimana perpetuis futuris temporibus due messe di morti per l'anina del q^m Ms. Anibale Lucio et cantar la messa di morti nei giorni del suo anniversario singulis annis«³ (Isto tako hoće, naređuje i ostavlja jedan svoj vinograd, na otoku Visu, zvan Sapuni, koji obrađuje Juraj Pusić, prečasnim ocima Sv. Franje, Male Braće, od Sv. Marije ovde u Hvaru, pod uslovom, da budu obavezani za večna buduća vremena izreći i činodejstvovati svake nedelje dve mrtvačke mise za dušu pok. gosp. Hanibala Lucića i pevati mrtva-

¹ Testamenat Hanibala Lucića d. d. 4. dec. 1553. Overovlj. prep., jedan u arh. Dn. J. Boglića u Hvaru, a jedan u manastiru Benediktinki u Hvaru. Ovaj poslednji publicirao P. Kasandrić »Oporuka Hanibala Lucića«, Zadar.

² Testamenat Julije Lucio. Jedan overovlj. prepis u arh. Dr. J. Boglića u Hvaru, drugi u manastiru Benediktiski u Hvaru. Nepubliciran.

³ Ibid.

čku misu svake godine na dan njegove smrti.)

Hvarska su mala Braća (Franciskani) tu svoju dužnost zaista i vršili.

Iz ovog svega sledi da su i otac Hanibalov i naš pesnik Hanibal Lucić pokopani u franciskanskoj crkvi u Hvaru. Kako je grob porodice Lucića u ovoj crkvi onaj, na kojemu stoji napisano A. L. MDLXXV, ne može da bude nikakove sumnje, da je Hanibal baš u tom grobu pokopan.

Gianbattista Novak kaže da je grob u dominikanskoj crkvi sv. Marka u Hvaru, na kome je natpis »Sepulchrum Antonii Lucii Haeredum Et Successorum ejus« grob Antuna Lucića oca Hanibalova. Da to ne stoji ne treba nam drugog dokaza boljeg od testamenta Hanibala Lucića, u kojem on izričito kaže, da je njegov otac pokopan u porodičnom grobu u franciskanskoj crkvi Svete Marije »delle Grazie« u Hvaru. Da je pak to grob Hanibalova sina Antuna vidi se nepobitno jasno iz testamenta Julije Hanibalove neveste. Ona kaže u svom testamentu od 9. jula 1484, »... vol et ordina et lassa ch'il suo corpo funerale sia sepolito in chiesa di S. Marco qui in Liesena dalli Fratti Predicatori et nella sepoltura sua la dove sia sepolito il suo

marite q^m Ms. Antonio . . . ⁴ hoće i naređuje i ostavlja, da njezino mrtvo telo bude pokopano u crkvi Sv. Marka otaca Dominikanaca ovdje u Hvaru u njezinom grobu gde neka se pokopa i njezin pokojni muž gosp. Antun.)

Iz ovoга se vidi da je Antun Lucić bio zakopan pre negde drugde, da je Julija njegova žena dala učiniti drugi grob u koji je odredila da pokopaju nju i da u nju prenese i telo njezinog pokojnog muža Antuna.

Tu je u toj crkvi Dominikanaca Antun Lucić, sin Hanibalov dao sagraditi oltar Sv. Antuna, na nj dao postaviti lepu sliku i uresio ga kandelabrima, palijem i drugim potrepsinama.⁵

Sad se postavlja samo sobom pitanje zašto je na tom grobu utisnut datum MDLXXV. Slova A. L. mogu da se čitaju i Anibal Lucius i Antonius Lucius. Nije verovatno da bi Hanibalov sin postavio tu

⁴ Overov. prepis u arhivu Dn. J. Boglića. Over. prepis u manastir Benediktinki u Hvaru.

⁵ Visit. apost. Valiera. Over prep. u kapt. arh. u Hvaru. Nereg.

ploču svom ocu i na njoj naznačio datum MDLXXV., pošto je Hanibal umro 1553. Zato mislim, da je Antun Lucić umro 1575. god. U to vreme nije još imao svoga groba u crkvi sv. Marka u Hvaru, u kojoj je podigao oltar. Zbog toga ga je njegova žena Julija dala pokopati u porodični grob u franciskanskoj crkvi i na njemu dala uklesati inicijale imena svog muža, koji su identični sa inicijalima imena njezinog tasta i deda njezinog muža, a sem toga i godinu smrti svog muža. Docnije dala je ona napraviti u crkvi Sv. Marka grob sa imenom svog muža i odredila da se u taj grob pokopa ona i prenese njezin muž Antun. Je li se ova njezina poslednja volja ispunila nije nam poznato, ali mislimo da jest.

Prema svemu ovome »grob Antuna Lucića i naslednika« u crkvi Sv. Marka bejaše grob Hanibalova sina Antuna, u kom je on verovatno i pokopan, dok je sam Hanibal svakako pokopan u grobu u franciskanskoj crkvi Svete Marije »delle Grazie«, ispod glavnog oltara, na kom se nalazi ploča sa grbom Lucića i slovima A. L. MDLXXV.

Dr. Grđa Novak.

ŠTAMPANJE I RASPRODAJA ŠČAVETA OD G. 1773.

G. 1773. izišlo je na svijet novo izdanje Ščaveta (Pištule i Evandelja priko svega godišta) kod Ivana Novelli-ja u Mlecima, priredeno od fra Petra Kneževića, koji je već bio umr'o u Sinju na 18. juna 1768. U arhivu franjevačkoga manastira sv. Lovre u Šibeniku sačuvalo se je nekoliko originalnih spisa, iz kojih doznajemo, kako je do štampanja Ščaveta došlo i kako se je Ščavet rasprodavao. Sadržaj toga spisa podaje i nekoliko podataka o našem knjižarstvu u drugoj polovini XVIII. stoljeća.

Franjevci sinjskog manastira, kod kojih se je u rukopisu Ščavet nalazio, što ga je priredio pokojni Knežević, ne imadahu sredstava za njegovo štampanje. Stoga se obrate svojemu znancu i bratimu (confrater) kapetanu Pavlu Kamenaroviću iz Dobrote u Boci Kotorskoj, da bi im posudio potreban novac. Kapetan Kamenarović, koji je tada boravio u Mlecima, odazva se njihovoj molbi te preko fra Frane Buljana, koji je u to vrijeme bio tajnik provincijala fra Karla Maroevića, pozajmi im novac. Tako dođe do štampanja Ščaveta g. 1773. Na zadužnici, kojom su se franjevci sinjskog manastira 20. januara 1773. obavezali povratiti Kamenaroviću uzajmljeni novac, pored gvardijana potpisaše se svi diskreti, sindik sinjskog manastira Ivan Krst. Bareza i provincijal fra Karlo Maroević. U zadužnici

je kazano, da će franjevci novcem, koji uberu od rasprodaje Ščaveta, podmiriti dug Kamenaroviću. Međutim se je novo izdanje Ščaveta slabo rasprodavalo i dug se je Kamenaroviću sporo otplaćivao. Kad se je novi provincijal otac Josip Radman (izabran na 29. juna 1773.) na svojem povratku iz Rima, gdje je učestvovao generalnom Kapitululu 28. maja 1774., svratio u Mletke, u razgovoru kaza Kamenaroviću, da u starijem izdanju Ščaveta ima sva sila poгрješaka, stoga da bi dobro bilo, kad bi splitski nadbiskup zabranio (suspendirao) upotrebu starijeg izdanja, jer bi se tako rasprodalo mnogo više eksemplara novoga. Kamenarović na 3. augusta 1774. javljajući to fratru Buljanu pripominje, kako se njemu ne dolikuje u to se priti, već neka Buljan sam glavom ili preko koje druge ugledne osobe isposluje zabranu kod nadbiskupa. Ali se Buljan ili nije za stvar zauzeo ili mu je zauzimanje kod nadbiskupa bilo uzaludno, pa se je Ščavet i unapredak slabo rasturivao. Videći Kamenarović, da će još mnogo godina proći, dok mu sinjski franjevci novcem, što su ga ubirali u maloj mjeri od rasprodaje Ščaveta, dug isplate, skloni ih da s njim novu pogodbu uglave, u kojoj se 3. augusta 1775. obavezaše, da će Kamenaroviću kroz četiri naredne godine sav dug isplatiti.